

Ana Marija Šua

RAT

U Velikom ratu se mnogo čita. Čak (i naročito) na borbenom frontu gde vojnici provode dane, nedelje, mesece, ušančeni u rovovima. Zahvaljujući donaciji knjiga i delotvornoj poštanskoj službi, vojne komande su uspele da organizuju besprekorni sistem pokretnih biblioteka i čitalačkih službi. Kako Sjedinjene Države, tako Nemačka, poslale su svojim vojnicima po šest miliona knjiga. Britanska Imperija je udvostručila taj broj. Carevi lično su pokrenuli četiri miliona knjiga za svoje vojnike. Čita se poglavito proza. Ima nekih vrlo zanimljivih određenih slučajeva, kao ta knjiga po imenu Rat koja cirkuliše u malom broju raskupusanih, požutelih primeraka. Autorka je jedna nepoznata južnoamerička spisateljica, ali je knjiga štampana na engleskom, navodno u prevodu izvesnog Stivena Dž. Stjuarta, što je očito pseudonim nekoga ko je, vrlo verovatno, njen pravi autor.

Piscu (ili spisateljici) kao da su poznate fantazije H. Dž. Velsa u popularnom romanu Rat svetova. Tekstovi su krajnje kratki, neki održavaju vezu sa ratovima iz prošlosti, a drugi sa ratovima u budućnosti, u kojima se čovečanstvo bori protiv bića pristiglih sa drugih planeta. Najluđa ideja je, nesumnjivo, pretpostavka da će navodno izbiti „Drugi svetski rat”. Kad se zamisli taj „Drugi rat”, ovaj koji danas proživljavamo nužno menja ime i pretvara se, perom našeg autora, u „Prvi svetski rat”. Kao da Veliki rat nije bio dovoljan da nas ubedi da se nikad više narodi sveta ne sukobe u sličnoj klanici.

UMETNOST RATOVANJA

Prevara

Kaže Sun Cu da se čitava umetnost ratovanja zasniva na prevari. Njen najviši stepenik je potčiniti neprijatelja bez borbe. Prevara vodi iznenađenju, a iznenađenje vodi pobedi. Ko nije kadar da prevari i stoga iznenadi, nikad se neće istaći u umetnosti ratovanja, u pisanju.

Dečji krstaški rat

Podstaknuto poletnim propovedima jednog nemačkog deteta i jednog francuskog deteta, godine 1212, trideset hiljada evropske dece bacilo se u borbu protiv nevernika, za vaspostavljanje Svete zemlje. Mnogo dana i noći molitvi na obalama Sredozemlja nisu postigli da se otvore njegove vode. Gotovo polovina te dece je dezertirala, gotovo polovina je umrla od gladi, bolesti i tegoba. Dve hiljade preostalih uspelo je da se ukrca na put ka Bliskom istoku da bi ih tamo vlasnici brodova prodali Turcima kao belo roblje. Nepismeni su dobili poslove u poljoprivredi, u kamenolomima i rudnicima. Oni koji su ume li da čitaju i pišu zaposleni su kao prevodioci. Jednom od njih se pripisuje izmišljanje ove priče koju većina istoričara smatra lažnom, pogrešnom ili legendarnom.

U ratu i u ljubavi

U ratu i u ljubavi sve važi. Važi prevara i laž: umetnost ratovanja je umetnost prevare, kaže Sun Cu. Važi napasti i uništiti, jer ko nas ne voli kao što mi volimo, pretvara se u neprijatelja. Sve važi osim da se puži, preklinje, moli za milost, osim predaje, prepustanja, kukavičluka, sve važi, ništa ne važi u ratu i ljubavi, sem ubiti. Jer cilj ratovanja nije smrt, nego poraz neprijatelja, niti je cilj ljubavi smrt, već osvajanje njegove teritorije. A međutim...

Najstariji rat

U drugoj deceniji dvadeset prvog veka jedna naučna ekipa otkrila je u Nataruku, u Keniji, na tridesetak kilometara od jezera Turkane, dokaze o bici između dve grupe lovaca-skupljača koji su živeli pre desetak hiljada godina: prvi potvrđeni rat u preistoriji. U zajedničkoj grobnici bilo je dvadeset sedam leševa muškaraca, žena i dece nasilno umrlih ili vezanih ruku. Kosturi imaju zabijene vrhove strela, povrede od motki na lobanja, polomljena i teško izudarana rebra, ruke, noge i kolena, tragove kamenih noževa po vratu. Jedan skelet je pripadao mladoj ženi koja samo što se nije porodila u trenutku smrti. Bilo je pet skeleta dece mlađe od šest godina. Čini se da je rat između različitih grupa *homo sapiensa* bila neobična pojava u to doba, ali od tada, malo-pomalo, naučili su da u njemu uživaju. Oduvek, od samog početka, s tom ljudima toliko svojstvenom idejom da nije reč o ubijanju nego o pobedi nad neprijateljem, ali u međuvremenu, kojeg li uživanja.

Duga opsada

Opsada se veoma odužila. Nemoguće je potpuno izolovati jedan grad. Kroz tunele, na skrivena vrata, preko podmićenih stražara, opstaje skromna trgovina namirnicama nužnim za preživljavanje njegovih žitelja. Opsada traje beskonačno. U logoru neprijateljske vojske šatore su počele da zamenjuju drvene stambene kuće, još uvek krajnje skromne. Oficiri i pojedini vojnici uzeli su neke lokalne žene, zavoleli su svoju kopilad. Jedan naraštaj kasnije, razlozi za opsadu su pali u zaborav, a nova četvrt kao koncentrični krug opasuje grad. Ruše se stare zidine i prave se nove koje štite i nove stanovnike. Druga vojska opседа grad.

Više je izgubljeno u ratu

Više je izgubljeno u ratu, mnogo više. Izgubljen je jedan vijak i sve navrtke i novčanik su izgubljeni, kao i jedna ruka, izgubljeni su sramota, teritorija, kosa, radost, izgubljena je kontrola, izgubljeni ulozi u akcijama i gotovini, iluzije, izgubljena je glava, fotografija sa venčanja tetka Nilde je izgubljena, sećanje na prvo putovanje u Pariz, recept za slatko od kinoe, izgubljeni su koferi, dostojanstvo, lutka lepih očiju, veštačka vilica i zdrav

razum, izgubljeni su izbori i otmenost i skoro sve slike neznanih slikara, a takođe i one poznatih slikara, izgubljeni su gradovi, izgubljeno je rasuđivanje, izgubljeni su jedan most i nekoliko pribadača, izgubljeno je ono najbolje, izgubljeno je vreme, makaze, strah, četka sa jantarskom drškom, inteligencija, slinavi čep su izgubljeni, i toliko, toliko toga je izgubljeno da su se zakleli kako nikad više neće ratovati, zakleli su se lažno i nisu ispunili obećanje.

Dodoi i Tasmanci

Tasmanski urođenici su živeli na ostrvu Tasmanija, južno od Australije. Bili su niži od metar i šezdeset. Dodoi su živeli na ostrvu Mauricijus, u Indijskom okeanu. Prema raznim izvorima, računa se da su težili između devet i sedamnaest kilograma. Dodoi su bile ptice, ali nisu letele. Kao ni Tasmanci. Dodoe su lovili za ishranu, a Tasmance da bi im uzeli zemlju ili pretvorili u roblje. Dodoi se nisu plašili ljudi i puštali su da ih ulove ne bežeći i ne opirući se. Tasmanci su se borili protiv vatrenog oružja kopljima i drvenim motkama zvanim *wallies*. Istrebljenje dodoa nema imena. Genocid nad Tasmancima se zove „crni rat”. Nije samo lov bio razlog istrebljenja dodoa: na ostrvu Mauricijus ljudi su uništili šume koje su bile njihov prirodni habitat, doneli su nove bolesti, kao i svinje, majmune, pse, mačke i pacove koji su proždimali jaja u njihovim gnezdima. Na Tasmaniji su takođe uvezene bolestine desetkovale izvorno stanovništvo. Poslednji dodo zvanično je viđen 1662. Poslednja tasmanska žena umrla je 1876. Poslednji muškarac je umro još ranije, 1860. Jedan član *Royal Society of Tasmania* dao je da mu se napravi torba od njegove kože, ali to je bio izuzetak. Opšte uzev, nije bilo nekog ćara od tasmanskih leševa. Dodoi su barem poslužili za ishranu.

Lizistratin plač

Lizistrata je Aristofanova muzička komedija, premijerno izvedena u Atini, godine 411. pre nove ere. Njena protagonistkinja organizuje veliki seksualni štrajk. Pod vođstvom Lizistrate, žene dva tabora odbijaju seks sa svojim muškarcima ako se ovi ne odreknu ratovanja. Gotovo dve i po hiljade godina kasnije, mi žene smo već uveliko pripadnice oružanih snaga. U odbrani naših prava, odbijamo da nas ograniče na bolničke i činovničke poslove i želimo da se borimo rame uz rame s muškarcima. Lizistrata plače. A možda i Aristofan, njen otac.

Uvaženi primeri

Kod Egipćana, dugi je i žestoki rat dobrog Horusa protiv zlog Seta; u Indiji, Pandavi se bore protiv Kauravija; u *Bibliji*, odredi Satane bore se protiv božjeg izaslanika, arhandela Mihajla; kod Grka se Titani bore protiv Olimpljana; među Nordijcima, Aesiri ratuju protiv Vanira; kod naroda Mapuče, Kai-kai filui su u borbi protiv Tren-tren filua.

Ljudski rod prezire sopstvene izbore, sopstvene odluke, svoje ljudske greške. Nelogični, skloni greškama, zbunjeni, sanjaju o savršenstvu i apsolutnom. Stvaraju svoja božanstva i svoje junake i sučeljavaju ih međusobno, jer su im potrebni uvaženi primeri. Bogovi, međutim, nagone ljude u borbu iz čiste zabave, da se načas rasonode.

Dvostrukost

Čudna rasa. Lično sam prisustvovao radu u bolničkim salama sa radijacijom, gde neki laki miris ozona podseća u olfaktornim organima na početak nekog nevremena. Zgranuto sam posmatrao složene, skupe i precizne aparate koje su ljudi bili kadri da izumeju da bi odložili smrt nekih drugih bolesnih članova svoje vrste, baveći se njima pojedinačno, dok su istovremeno osmišljavali mašinerije sposobne da unište simultano stotine hiljada. Dostojni su divljenja i straobalni. Savetujem za izbegavanje njihov svet jer se, bez vidnog neprijatelja, svim silama trude da ga sami unište.

Baby boom

Opšte uzev, u posleratnim razdobljima, prosečan broj novorođenih u svetu se povećao za 22% u razvijenim zemljama i približno 40% u zemljama u razvoju. Posle svakog velikog rata, kao da je čovečanstvo želelo da se oslobodi tolikih smrti i obezbedi svoje prisustvo na ovom svetu, izračunato je još žešće povećanje nataliteta. Posle Drugog svetskog rata, usledio je, u stvari, čuveni *baby boom*.

Ne treba, međutim, brkati eksploziju nataliteta s povećanjem stanovništva. Tek posle trećeg rata stanovništvo je poraslo u dotad nikad nedosegnutom procentu, kada je jedna od tri preživеле žene rađala u proseku po šesnaestoro dece.

Voditi rat

Treba voditi ljubav a ne rat, treba voditi ulične demonstracije a ne rat, treba voditi proizvodnju hrane a ne rat, treba voditi revoluciju a ne rat, treba voditi dobroti a ne ratu, ali ako nema drugog rešenja, treba voditi rat, voditi ga do kraja, do smrti, do potpunog uništenja neprijatelja, do njegovog istrebljenja, sve dok ljubav i ulične demonstracije i revolucija i dobrota ne postanu samo izgovor, oponašanje, operacije, oblici i stil vođenja rata.

Sun Cu

U VI glavi knjige *Umeće ratovanja* („O punom i praznom”), kaže nam Sun Cu: jednom kad nemaš vidljivi oblik i ne ostavljaš tragove koji se mogu pratiti, doušnici ne nalaze nikakvu pukotinu kroz koju bi mogli da zavire, a oni kojima je dužnost da planiraju ne mogu da naprave nikakav ostvarljiv plan.

Cena je visoka: potpuno iščeznuće. To je, međutim, takođe i najdelotvornija strategija. Nemoguće je pobediti nekog ko ne postoji.

Haška konvencija

Haška konvencija iz 1899. definisala je i zabranila ratno delovanje koje se smatra zločinačkim. Njeni propisi su i dalje na snazi, osavremenjeni, ali čak i tako ne možemo zahtevati od naših neprijatelja da ih ozvaniče. Kad bi imali iole smisla za humor, smejal bi joj se – kad bi barem imali usta.

Ljudožderstvo Asteka

Tvrdim da nije isto. Nije isto da li Meksike (i Tlaxkalteke i Maje i Čićimeke) jedu ljudsko meso kao deo verskog obreda ili u okviru svoje uobičajene ishrane. Jelo se zvalo *tlakatlaojli*. Desno bedro bilo je za cara, iznutricama su hranjeni njegovi jaguari i zmije. Bila je strašna uvreda što su nas, Špance, smatrali previše gorkim za jelo. To što sam bio izuzetak u tom pogledu – čini mi čast.

Nosevi

Glava neprijatelja pobeđenog u dostojanstvenoj borbi bila je veliki trofej za jednog samuraja. Ponekad bi ratnik posekao više glava u jednoj bici, a nije imao vremena da ih sve pokupi. U tom slučaju, obeležavao bi glave svojih leševa odsecanjem nosa i posle bitke išao da ih pronađe. Grupa vlastelinskih žena prala je i češljala odsečene glave, bojila im zube u crno i ponosno izlagala na jednoj dasci. Kad je došlo do invazije na Koreju 1592, bilo je toliko stečenih glava da je njihovo prenošenje postala logistička teškoća. Problem je rešen slanjem u Japan samo odsečenih noseva koji su, usoljeni, putovali u drvenim buricima. To je potvrđena istorijska činjenica. Nije, međutim, istina da je jedna čudovišna vojska ratnika bez nosa pripremala kontraofanzivu.

Terorizam

Osudujemo energično teroristički čin koji je doveo do uništenja toliko nezamenljivih umetničkih dela, zdanja, skulptura, gradova. Jedan važan deo istorije galaksije ostao je pretvoren u kosmički prah kad je eksplodirala planeta Zemlja. U laboratorijama naših brodova imamo dovoljno genetskog materijala za rekonstrukciju čovečanstva, ali nismo svi saglasni da je to neophodno učiniti; ima, štaviše, onih koji predlažu da se ono eliminiše. Zar se ljudski rod nije godinama pitao da li mora ili ne da se uništi virus velikih boginja?

Aresova družina

Ares je bog rata. U njegovim bornim kolima koja vuku četiri čilaša voze se njegovi sinovi Deimos i Fobos, teror i panika, i prate ga u svim bitkama. Pratinja uključuje i Eridu, njegovu sestru, boginju raskola, kao i straobalnu Eniju koja vlada prolivanjem krvi i nasiljem. Prati ih i Kidojmos, graja, zbrka i vika bitaka. Svi oni su nasilni, svađalice, gotovo je nemoguće da se slože oko bilo čega, i Ares nije najpogodniji da se to postigne. Stalno se međusobno svađaju, bore jedni protiv drugih, pa tako postaje teško podsticati rat među ljudima, rizik od mira je stalan, sve bitke se završavaju, potpisuju se primirja koja Ares prezire i nad njima plače od srdžbe, sklapaju se nepodnošljiva primirja i mirovni sporazumi, a sve krivicom njegovih ratobornih pomoćnika zbog kojih se sve to ne može izbjeći.

Biblija

Otvaram nasumično *Bibliju* i čitam priču o jednom ratu. Jefta pobeđuje Amonićane. Gospodar vojske mu ih predaje. Poglavica Izraela uništava dvadeset gradova, od Aroera do Menita.

Zatvaram *Bibliju* i ponovo je otvaram: opet jurnjava, zveket bronzanog oružja, krici bola i pretnji. Sad nastojim da je držim zatvorenu po svaku cenu i to je uzalud, jer tu su druge knjige, drugi jezici, i iz svih njih, od *Ilijade*, *Mahabharate*, *Popol Vuha*, vikinških *Eda*, zapovednički glasovi pozivaju na oružje, istorija naroda je istorija njihovih ratova, knjige drhte, trepere, debela nit krvi curi iz njihovih finih stranica, ne treba se buditi.

(Sa španskog preveo Branko Anđić)